

www-philology.univer.kharkov.ua/katedras/prof_sites/mykhajlyn/vidguk/Blavatskyu.pdf.

7. *Потятиник Б.* Відгук на автореферат дисертації Блавацького Сергія Романовича «Трансформаційні тенденції якісної преси Великобританії (на прикладі «The Times», «The Guardian», «The Independent»)» на здобуття наукового ступеня кандидата наук з соціальних комунікацій із спеціальності 27.00.04 — теорія та історія журналістики (Київ, 2009, 18 с.) / Б. Потятиник — Львів, 2009 // Власний архів С. Блавацького.
8. Daily Mail goes up-market // The Economist. — 1998. — 31 January.

Зоряна Галаджун

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ВІД ДИФАМАЦІЇ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Розглядається історія розвитку інституту захисту честі, гідності та ділової репутації, визначається суть дифамаційного делікту, а також уточнюються способи захисту цього інституту.

Ключові слова: *честь, гідність, ділова репутація, способи захисту, дифамація у ЗМІ.*

Рассматривается история развития института защиты чести, достоинства и деловой репутации, определяется сущность диффамационного деликта, а также уточняются способы защиты этого института.

Ключевые слова: *честь, достоинство, деловая репутация, способы защиты, диффамация в СМИ.*

In the present article we review the history of growth of the institution of protection of honor, merit and business reputation; we define the notion of the defamation delict, as well as determine the ways of protection of the aforesaid institution.

Key words: *honor, merit, business reputation, ways of protection, defamation in mass-media.*

Актуальність теми дослідження. Розроблення наукових проблем цивільно-правового судового захисту честі, гідності та ділової репутації завжди було, є і буде актуальним, особливо тому, що останніми суттєвими досягненнями демократизації суспільства стали вільна преса і незалежний суд. Сучасні інформаційні та комунікаційні технології загострюють проблему судового захисту від

інформації, що ганьбить честь, гідність та ділову репутацію, несучи суспільству та окремим індивідам не лише нові можливості, а й нові загрози їх честі, гідності та діловій репутації. На сьогодні в інформаційно-правовій площині зареєстровано понад 30 000 друкованих і понад 1400 аудіовізуальних ЗМІ різних форм власності [2]. В умовах реальної свободи слова та інформації почастишали випадки зловживання цими правами, зокрема через певну неузгодженість національного та міжнародного права, як-от з рішеннями Європейського Суду з прав людини, — Закон України про ратифікацію Конвенції було підписано 11 вересня 1997 р., і з цього часу для громадян України й інших осіб відкрито доступ до європейської системи захисту прав і свобод.

З огляду на це кількість позовів до ЗМІ про захист честі, гідності фізичної особи та ділової репутації фізичних та юридичних осіб у суди загальної юрисдикції є стабільно високою: 2003 р. — 927 звернень, 2004 р. — 722, 2005 р. — 753, 2006 р. — 926 звернень, і в середньому 60 % поданих позовів були задоволені судами, тобто ЗМІ як відповідачі у справі були визнані винними і понесли цивільно-правову відповідальність [1]. Проблема захисту зазначених інститутів потребує подальшого розроблення й аналізу через призму відповідності міжнародним правовим цінностям. У багатьох країнах світу система таких норм називається дифамаційним правом, тож навіть приймаються спеціальні закони. Норми дифамаційного права є у багатьох країнах як континентальної, так і загальної системи права. Так, у Франції захист честі, гідності та репутації регулюється Актом про друк 1881 р., в якому закріплено правила відповідальності за дифамацію у двох формах: наклепу та образи (ст. 29); у Великій Британії діє Закон про дифамацію 1996 р. Але найбільш досконало захист честі, гідності та репутації врегульовано у США, де існують цілі галузі права: дифамаційне право та дифамаційний процес. Значення будь-якого дифамаційного спору — у вирішенні колізії між правом на захист честі, гідності та ділової репутації, з одного боку, і правом на свободу слова і масової інформації — з іншого. Розуміння суті дифамації для національної судової практики є вкрай важливим з огляду на необхідність правильно розуміти та застосовувати правові позиції Європейського Суду, оскільки його юрисдикція поширюється на звернення громадян України, пов'язані

з дифамацією у ЗМІ, особливо у частині обмежень свободи масової інформації.

Коректне вирішення зазначеного спору є дуже важливим, враховуючи, що на основі регулятивних та охоронних норм дифамаційного права створюються і оформлюються відносини між особою і засобами масової інформації.

Об'єктом дослідження був обраний інститут цивільно-правового судового захисту честі, гідності фізичної особи, ділової репутації фізичної та юридичної особи від інформації, що їх ганьбить (дифамація у ЗМІ).

Предметом дослідження є основні тенденції розвитку цього цивільно-правового інституту, що розкриваються на підставі аналізу українського законодавства через призму його відповідності нормам міжнародного права, судової практики українських судів та Європейського Суду з прав людини, дослідження змісту наукових і публіцистичних українських та іноземних джерел.

Метою дослідження є розроблення нових способів переборення колізій, різноглуначення цивільно-правових норм через з'ясування змісту цього цивільно-правового інституту в його взаємодії з конституційним правом на свободу інформації, а також встановлення розумного балансу між захистом двох конституційних прав.

Методологічною основою дослідження є базові положення діалектичного методу пізнання, що дозволяють відобразити взаємозв'язок теорії та практики, а також загальнонаукові й галузеві методи пізнання (метод порівняльного правознавства, комплексний аналіз, системний підхід, історичний метод, аналіз статистичних даних, зокрема даних судової статистики, тощо).

Історія розвитку законодавства щодо відшкодування майнової і моральної шкоди на території сучасної України сягає давнини. Названий правовий інститут не завжди мав цивільно-правовий характер. Майже до початку ХХ ст. за вказані правопорушення існувало досить суворе покарання, яке здебільшого було кримінально-правовим.

Ще у «Руській правді» (Коротка редакція), що об'єднала в один документ першу (Ярослава Мудрого) та другу (Ізяслава, Святослава і Всеволода — братів Ярославовичів) «Правди», за удар мечем, не вийнятим із піхов, чи то тильною стороною меча, рогом

для пиття, виривання бороди й т. ін., що вважалося особливо ганебним, встановлювався штраф у розмірі 12 гривень, а за несмертельне поранення — три гривні. Це було значне матеріальне стягнення, бо за дві гривні можна було купити корову або десять баранів. Отримати таку образу — це не лише відчуття зневаги, а й бути знеславленим, ризикувати своїм добрим іменем, громадською думкою про себе. У Литовських статутах (1529, 1566 і 1588 рр.) також встановлювався захист честі; в системі правосуддя у Запорізькій Січі, де все відбувалося відповідно до стародавніх звичаїв, «словесного права і здорового глузду», також існували норми, що регулювали цей інститут. Вільний дух козака зводився до принципу «життя віддати, а честь не посоромити». У першому державницькому нормативному акті України — конституції Пилипа Орлика (1710 р.) — суттєве місце відводилося захисту честі та гідності від різних порушень. У документі «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.) зазначалося, що збезчещення, або «безчестя», поділяється на три категорії: зневага словесна, письмова та діями. «Уложеніє про покарання кримінальні та виправні» (1845, 1857 та 1885 рр.), Статут про покарання, «Загальне цивільне уложеніє» Австрійської імперії (1811 р.), Цивільний кодекс УРСР 1922 р. — усіма цими нормативними актами у різні історичні періоди здійснювався захист честі та гідності, визначався порядок відшкодування збитків за порушення цих інститутів.

Ідея цивільно-правового врегулювання питань захисту честі, гідності та ділової репутації в СРСР уперше була законодавчо закріплена у ст. 7 Основ цивільного законодавства Союзу РСР та союзних республік 1961 р., пізніше — у ст. 7 Цивільного кодексу УРСР 1963 р. (далі — ЦК 1963 р.) та в аналогічних кодексах інших союзних республік. Правове регулювання відшкодування шкоди і поновлення прав фізичних осіб того періоду було вкрай фрагментарним. Окремі норми містилися у різних правових актах, регулювали не всі питання, пов'язані з відшкодуванням. Одним із перших законів нашої держави, який проголосив принцип відповідальності держави перед особою, був Закон «Про порядок відшкодування шкоди громадянину, завданої незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 р.

Отже, по суті, відбулася ціннісна переорієнтація у відносинах влади і людини. Відтепер проголошувався новий підхід: пріоритет надається людині, а держава зобов'язана забезпечувати її права і свободи. Регулювання правовідносин щодо відшкодування державою шкоди, завданої незаконними діями, передбачалося як окремим законодавчим актом, так і нормами цивільного законодавства, а їх характер досліджувався представниками цивільно-правової науки і публічних галузей права. Звідси впливало те, що правову природу відшкодування шкоди одні науковці тлумачили як відповідальність держави, інші — як заходи захисту прав та інтересів громадян [4]. У постанові Пленуму Верховного Суду України від 28 вересня 1990 р. № 7 «Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій» детально роз'яснено порядок застосування судами норм чинного законодавства щодо правового захисту честі, гідності та ділової репутації. Істотно розширився порядок захисту честі та гідності з прийняттям законів: від 16 листопада 1992 р. № 2782-ХІІ — «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (надалі — Закон про пресу) та від 21 грудня 1993 р. № 3759-ХІІ — «Про телебачення і радіомовлення». У них, зокрема, закріплено право на спростування неправдивої інформації та відповідь як способи захисту честі, гідності й ділової репутації, а також докладно вписано порядок такого спростування.

Згідно із Законом від 6 травня 1993 р. № 3188-ХІІ «Про внесення змін і доповнень до положень законодавчих актів України, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій», до ЦК 1963 р. було внесено зміни. Зокрема, у ст. 440 вперше закріплено порядок компенсації моральної шкоди, у ст. 6 введено компенсацію моральної шкоди як спосіб захисту цивільних прав, а ст. 7 викладено в новій редакції, відповідно до якої судовий захист поширено на ділову репутацію. Завдяки цьому стало можливим відшкодування моральної та майнової шкоди у випадку поширення відомостей, що не відповідають дійсності чи викладені неправдиво, порочать честь та гідність фізичної особи і ділову репутацію фізичної або юридичної особи. Із прийняттям 1996 р. Конституції України процес законодавчого врегулювання зазначених питань набув логічного завершення.

Таким чином, за роки незалежності в нашій державі було прийнято низку нормативно-правових актів, у яких визначено основні засади захисту честі, гідності та ділової репутації. Інституту прав і свобод людини належить центральне місце у Конституції України. В ній майже третина статей становить розділ II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». З цим пов'язано прискорення розроблень й у сфері цивільно-правового регулювання особистих немайнових відносин. У нашій країні 2003 р. вперше на рівні Цивільного кодексу України (далі — ЦК) закріплено особисті немайнові права фізичних осіб, визначено їх зміст, гарантії та способи захисту (гл. 20—22 ЦК), що істотно вплинуло на процес удосконалення чинного цивільного законодавства, приведення його у відповідність із міжнародними стандартами.

Однак із прийняттям 2003 р. нового ЦК виникла потреба в додаткових дослідженнях зазначених і нових питань, що виникають під час застосування цього Кодексу на практиці. З метою забезпечення правильного й однакового використання судами законодавства, що регулює захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи, Пленум Верховного Суду України 27 лютого 2009 р. прийняв Постанову № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» (надалі — Постанова № 1) [5].

Основні теоретичні засади із цих проблем були сформульовані видатними науковцями дореволюційного, радянського та сучасного періодів: С. С. Алексєєвим, Д. В. Бобровою, О. В. Дзєрою, А. С. Довгертом, О. О. Красавчиковим, Н. С. Кузнецовою, М. С. Малєїною, Д. І. Меєром, І. Б. Новицьким, Л. І. Петражицьким, Й. О. Покровським, З. В. Ромовською, К. А. Флейшиць, Р. Й. Халфіною, Я. М. Шевченко, Г. Ф. Шершеневичем та ін. Серед українських вчених питаннями захисту честі, гідності та ділової репутації займалися О. Бандурка, М. Коржанський, П. Михайленко, В. Осадчий, П. Рабінович, В. Сташис, В. Тацій та ін. Розвиток інституту компенсації моральної шкоди досліджували, зокрема, вчені С. Беляцкин, К. Голубєв, Л. Корчевна, В. Лапицький, С. Наріжний, В. Павлюк, С. Рабінович, С. Рипинський, С. Русу, Є. Солодко, Р. Стефанчук. Вагомий внесок у дослідження питань цивільно-правового захисту

честі, гідності та ділової репутації зробили відомі фахівці у цій галузі, а саме: А. Л. Анісімов, О. М. Ерделевський, Л. О. Красавчикова, М. М. Малєїна, В. П. Палюк, Р. О. Стефанчук, С. І. Шимон та ін.

Зі словом «честь», як правило, пов'язується оцінка суспільством моральних та інтелектуальних особливостей людини, зі словом «гідність» — усвідомлення людиною факту, що вона володіє незганьбленими моральними й інтелектуальними якостями. У Постанові № 1 суд роз'яснює, що під гідністю треба розуміти визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності, з честю пов'язується позитивна соціальна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло. У науковій літературі термін «честь» набуває таких конкретних значень: позитивна моральна репутація, добре ім'я окремої людини чи певної спільноти людей; повага та пошана; зовнішній вияв поваги й пошани або прийняті в певному суспільстві знаки вшанування та уславлення; усвідомлення і відчуття честі; синонім найкращих духовних якостей особистості (благородство, совість та ін.); ті якості особистості чи соціальної спільноти, які мають загальне визнання, те, за що віддають шану; синонім гідності. Честь — це перш за все позитивна моральна репутація, яка формується й існує у громадській думці тієї соціальної спільноти, до якої належить певна особистість. Із цього погляду честь належить не конкретній людині, а існує у свідомості інших людей, які її знають, у думці колективу. Таким чином, честь і гідність тісно пов'язані між собою. Якщо гідність — цінність людини, то честь — це, по суті, оцінка цієї цінності. Гідність та честь є особистими немайновими благами, невіддільними від особистості. Вони виникають з моменту народження людини. Згідно зі ст. 1 Конвенції про права дитини 1989 р., дитиною є кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, відповідно до ст. 16 «забороняється будь-яке незаконне посягання на її честь і гідність».

Що ж стосується ділової репутації, то у ЦК з'явилась окрема норма — ст. 299 «Право на недоторканність ділової репутації», згідно з якою фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист своєї ділової репутації. Таким чином, у новому законодавстві «розірвано» тривалу єдність трьох названих прав і відведено діловій репутації самостійне значення. Для більшої перекон-

ливості ст. 297 та 299 «розділено» ст. 298 про повагу до людини, яка померла. Нині немає потреби в разі порушення права на недоторканність ділової репутації вести мову одночасно й про повагу до честі та гідності. Ділова репутація є приватним випадком репутації взагалі, яка склалася щодо особливостей конкретної фізичної особи (її переваг та недоліків). У Постанові № 1 під діловою репутацією фізичної особи розуміється набута особою суспільна оцінка її ділових і професійних якостей при виконанні нею трудових, службових, громадських чи інших обов'язків. Враховуючи те, що йдеться про абсолютні суб'єктивні права, суть обов'язку невизначеного кола зобов'язаних осіб полягає в утриманні від посягання на ділову репутацію фізичної особи. Це вказує на визначальне значення дій не самої уповноваженої особи, а утримання від дій зобов'язаних осіб. Протягом тривалого часу в законодавстві та юридичній літературі право на честь і гідність та право на ділову репутацію об'єднувалися в одне суб'єктивне право громадян. Згідно з положеннями ЦК, право на недоторканність ділової репутації є самостійним особистим немайновим правом фізичної особи, а право на повагу до гідності та честі закріплено у ст. 297 цього Кодексу. Зі змісту ч. 1 ст. 299 ЦК можна зробити висновок про те, що ділова репутація властива фізичній особі як такій, без уточнення, які саме категорії фізичних осіб можуть її мати. Крім того, у цій статті право формулюється як право на недоторканність ділової репутації, а не як право на ділову репутацію [6]. У науковій юридичній літературі є висловлювання стосовно того, що носіями ділової репутації можуть бути аж ніяк не всі суб'єкти цивільного права, що не можуть мати ділову репутацію, наприклад пенсіонери, що не працюють, або інваліди, які не мають фізичної можливості займатися певною справою. Таким чином, робиться висновок про те, що ділову репутацію як таку можуть мати громадяни, що здійснюють підприємницьку діяльність, виробники матеріальних благ (товарів, послуг, робіт тощо) та юридичні особи. Проте не заперечується те, що на захист своєї репутації вправі розраховувати педагоги, лікарі, державні службовці й багато інших. Змістом такої репутації є оцінка не ділових (підприємницьких), а саме професійних і службових якостей фізичної особи. Пропонувалося також називати цю репутацію не діловою, а професійною або службовою. У результаті ділова репутація (у вузькому

розумінні) визначалась як суспільна оцінка підприємницьких якостей суб'єкта, а суб'єктами ділової репутації називалися суб'єкти підприємницької діяльності, тобто громадяни-підприємці та юридичні особи. Проте носієм ділової репутації може бути як громадянин-підприємець, так і фізична особа, що працює за договором. Положення ст. 299 ЦК не дає підстав для подібної класифікації і не визначає чітко суб'єктів названого права, залишаючи простір для різночитань. Частина 2 ст. 299 ЦК до загальних положень про захист особистих немайнових прав, закріплених у ст. 275 названого Кодексу, вказує на те, що з позовом про захист своєї ділової репутації фізична особа може звернутися до суду. Згідно з положеннями Постанови № 1, під діловою репутацією юридичної особи, зокрема підприємницьких товариств, фізичних осіб — підприємців, адвокатів, нотаріусів та інших осіб, розуміється оцінка їх підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин. Виняток становить надане у ст. 2 Закону України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» поняття ділової репутації — вона визначається як сукупність підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про професійні й управлінські здібності такої особи, її порядність та відповідність її діяльності вимогам закону. Зазначене поняття застосовується до правовідносин, на які поширюється цей Закон (постанова Пленуму, п. 4). Юридична особа, згідно зі ст. 94 ЦК, має право на недоторканність її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати. Отже, на сьогодні не викликає заперечень можливість юридичної особи мати ділову репутацію як особисте немайнове право, тоді як наукові дискусії про право юридичної особи на честь і гідність не припиняються і досі. Виходячи з теоретичних роз'яснень, поданих на початку, логічним є висновок про наявність у юридичної особи тільки права на недоторканність її ділової репутації.

Поняття «ділова репутація» часто вживається поряд із поняттями «честь», «гідність». У певному розумінні саме поняття «репутація» збігається з поняттям «честь» у її зовнішньому об'єктивному значенні. При цьому репутація людини залежить від неї самої, формується на основі її поведінки. Наскільки людина турбується за

свою репутацію, можна судити виходячи з її вчинків. Репутація може бути позитивною або негативною і має рухомий характер залежно від того, на якій інформації вона базується. До відомостей, що ганьблять особу, слід відносити ті з них, які принижують честь, гідність та ділову репутацію громадянина чи організації у громадській думці або думці окремих громадян з погляду дотримання законів, загально визнаних правил співжиття та принципів людської моралі (наприклад відомості щодо негідної поведінки в побуті). Відомості, що містять критику існуючих недоліків у роботі, поведінці в колективі, побуті, не вважаються такими, що порочать честь і гідність.

Відомості, які порочать честь і гідність, повинні мати такі ознаки: а) містити інформацію щодо конкретних фактів поведінки певної особи або конкретних обставин її життя; б) містити загальну оцінку поведінки особи або конкретних обставин такої поведінки; в) стосуватися певної сфери життя чи діяльності громадянина або організації (професійна діяльність, інтимна сфера та ін.).

Зміст цивільно-правового захисту честі, гідності та ділової репутації становлять правовідносини, за яких морально потерпіла сторона наділяється правом вимагати через суд спростування відомостей, які порочать її честь, гідність та ділову репутацію, а друга сторона, яка такі відомості поширила, зобов'язана дати спростування, якщо не доведе, що відомості відповідають дійсності, тобто спеціальними способами захисту є спростування, право на відповідь, заборона поширення інформації. В юридичній літературі до спеціальних засобів захисту права відносять ще і право на власне тлумачення обставин справи, право на коментар та репліку, коли поширена інформація є абсолютно правильною, але особа бажала б пояснити мотиви своєї поведінки. Вибір способу захисту належить позивачу. Позов про спростування відомостей, що порочать честь і гідність, може бути пред'явлений особою, про яку поширено такі відомості, а також її близькими родичами, якщо відомості прямо чи посередньо їх порочать. Відповідачем у справі про захист честі і гідності (незалежно від наявності вини) може бути фізична або юридична особа, яка поширила відомості, що ганьблять позивача, а також автор цієї інформації, тобто особа (фізична чи/і юридична), яка порушила межі права на свободу масової інформації.

Якщо позов пред'явлено про спростування інформації, опублікованої у ЗМІ, то належними відповідачами є автор і редакція відповідного ЗМІ чи інша установа, що виконує її функції, оскільки, згідно зі ст. 21 Закону про пресу, редакція або інша установа, яка виконує її функції, здійснює підготовку та випуск у світ друкованого ЗМІ. У разі коли редакція друкованого ЗМІ не має статусу юридичної особи, належним відповідачем є юридична особа, структурним підрозділом якої є редакція. Якщо редакція не є структурним підрозділом юридичної особи, то належним відповідачем виступає засновник друкованого ЗМІ. У випадку, коли інформація була поширена у ЗМІ з посиланням на особу, яка є джерелом цієї інформації, ця особа також є належним відповідачем. При опублікуванні чи іншому поширенні оспорюваної інформації без зазначення автора (наприклад у редакційній статті) відповідачем у справі має бути орган, що здійснив випуск ЗМІ (постанова Пленуму). У разі поширення такої інформації посадовою чи службовою особою для визначення належного відповідача судам необхідно з'ясувати, від імені кого ця особа виступає. Якщо посадова чи службова особа виступає не від імені юридичної особи і не при виконанні посадових (службових) обов'язків, то належним відповідачем є саме вона.

Належним відповідачем у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник веб-сайту — особи, яких позивач повинен установити та зазначити в позовній заяві (п. 2 частини 2 ст. 119 ЦПК). Якщо автор поширеної інформації невідомий або його особу та/чи місце проживання (місцезнаходження) неможливо встановити, а також коли інформація є анонімною і доступ до сайту — вільним, належним відповідачем є власник веб-сайту, на якому розміщено зазначений інформаційний матеріал, оскільки саме він створив технологічну можливість та умови для поширення недостовірної інформації.

Зловживання правом на свободу масової інформації — це цивільне правопорушення, яке скоюється у рамках конкретних правовідносин під час реалізації наданого ЗМІ права на свободу масової інформації, але з порушенням його меж. Найбільш поширеним зловживанням права на свободу інформації є дифамація у ЗМІ. Такі відносини у системі загального права часто називають дифамацій-

ними. Інститут дифамації — це інститут цивільного права, що є сукупністю юридичних норм охоронного характеру, які закріплені у Конституції, Цивільному кодексі, міжнародних угодах і забезпечують судовий захист честі, гідності і ділової репутації від поширення таких відомостей, що не відповідають дійсності та ганьблять особу, при забезпеченні права на свободу слова і масової інформації.

У той же час у дифамаційному праві цивільно-правовий судовий захист зазначених нематеріальних благ можливий лише за умови *одночасного* захисту права на свободу слова і масової інформації. Тобто значення будь-якого дифамаційного спору — у вирішенні колізії між правом на захист честі, гідності та ділової репутації, з одного боку, і правом на свободу слова і масової інформації — з іншого. У країнах загального права до дифамаційних відносять відомості, які є одночасно неправдивими і такими, що ганьблять особу. Так, американський фахівець з дифамаційного права Вандерет зазначав: «Дифамація — це ствердження, яке є неправдивим і не захищене привілеями, порочить репутацію людини, спонукаючи інших людей обговорювати чи ненавидіти її, або завдає шкоди бізнесу цієї людини». Тож варто вказати, що недостовірність (неправдивість) поширеної інформації з одночасним висновком про те, що вона ганьбить особу, і є невід'ємними складовими відповідальності за дифамацію. Інакше, якщо поширена інформація не порочить особу, хоч і не відповідає дійсності, не буде складу дифамаційного делікту [3]. Дифамація — загальноприйнятий у багатьох країнах як загальної, так і континентальної системи права спеціальний правовий термін, під яким розуміють правопорушення у формі поширення відомостей, що не відповідають дійсності та порочать честь та гідність фізичної особи, а також ділову репутацію фізичної та юридичної особи.

Висновки. Право на судовий захист честі та гідності особи, ділової репутації фізичної та юридичної особи можна визначити як невід'ємний елемент правового статусу особи (фізичної та юридичної), спрямований на попередження поширення інформації, що не відповідає дійсності та порочить особу. Право на честь, гідність та ділову репутацію існує як охоронний інститут цивільного права, як право на цивільно-правовий захист честі, гідності та ділової репутації від дифамації у ЗМІ.

У межах охоронних цивільно-правових відносин судовий захист честі, гідності та ділової репутації від дифамації у ЗМІ може бути здійснений як загальними способами — шляхом компенсації моральної шкоди та шляхом відшкодування збитків, так і за допомогою спеціальних способів — шляхом спростування відомостей, що не відповідають дійсності і ганьблять особу, та через заборону поширення інформації, що порушує особисті немайнові блага. При цьому спеціальні способи належать до заходів цивільно-правового захисту, бо не мають компенсаційного та майнового характеру, а загальні способи — до заходів цивільно-правової відповідальності.

1. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції за 2004—2009 рр. (За даними судової статистики). Верховний суд України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/>.
2. Доповідь Уповноваженого з прав людини за 2006—2007 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ombudsman.kiev.ua/>.
3. *Луспенник Д.* Інститут дифамації і українське законодавство щодо захисту честі, гідності та ділової репутації (співвідношення та вибір пріоритету в судовій практиці) / Д. Луспенник // *Право України*. — 2006. — № 2. — С. 69—71.
4. *Мікуліна М.* Відшкодування майнової та моральної (немайнової) шкоди, завданої незаконними діями: ретроспектива і сьогодення / М. Мікуліна // *Право України*. — 2004. — № 12. — С. 109—111.
5. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/>.
6. Цивільний кодекс України: за станом на 1 вересня 2009 р. : офіц. текст // Верховна Рада України. — К. : Атіка, 2009. — 368 с.

Тетяна Кузнєцова, Олена Герман

ШТРИХИ ДО АКСІОЛОГІЧНОГО ПОРТРЕТА СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ

У статті представлено результати аксіологічного дослідження провідних онлайн-видань, що дозволило визначити специфіку аксіологічного портрета сучасного інформаційно-комунікативного простору.